

GOGA

Dušan Merc

Picerist

Sporni eseji o zločinu

roman

Moto

»V to delo sem moral odložiti vse svoje izkušnje te vrste, ki niso ravno majhne, če pomislimo, da je arest na tem svetu največji laboratorij, največja informacijska pisarna in najokrutnejša risalnica karikatur človeka in človekovih ustanov. Tu so zbrani vojaki izpod vseh zastav, člani svetovnih policij in agencur, obveščevalnih služb, tu izvemo skrivnosti, ki jih zunanji svet ne sluti. Zato sem se moral spustiti v ta prepad.«

Vitomil Zupan, *Levitan*

»Lepo zveneči stavek: vsaka tesnoba je v bistvu tesnoba pred smrtjo, vsebuje kaj malo smisla, na vsak način pa je brez osnove. Prej bi se mi zdelo popolnoma prav ločevati tesnobo pred smrtjo od objektne (realne) tesnobe in od nevrotične libidalne tesnobe. Ta tesnoba je za psihoanalizo težak problem, kajti smrt je abstraktni pojem z negativno vsebino, ki mu v nezavednem nič ne ustreza.«

Freud, *Onstran načela ugodja*

»Ta roman je moj otrok, jaz mu brišem rit, jaz poslušam njegove najstniške očitke, da sem slab starš, jaz ga imam rad in se ga bojim. Bojim se najine skupne usode in odnosa med nama. On bo preživel, zame ni pomembno.«

Picerist

Pa še to:

»Roman *Picerist* ni primeren za otroke in mladostnike, mlajše od šestnajst let. Zaradi vzgoje in odnosa do dobre knjige priporočam, da jim ga glasno preberejo njihovi starši ali skrbniki.«

Picerist

Spoznavno dejanje

Dostavljena pica z dodatkom

Vsak četrtek sem ob 17.30 dobil enako naročilo. Navadna pica margerita na vedno isti naslov. Nekam na Vodovodno cesto v Ljubljani. »Picerija Lamborghini iz Zasavja, najboljša, najhitreje, po recepturi s Sicilije, iz krušne peči!« se je bralo na letakih, na spletnih straneh. In vedno same pohvale.

Majhen blok, nekaj garaž, nikoli nikogar na hodniku. Ko sem prišel prvič, so se vhodna vrata odprla, potem ko sem pozvonil. Navodilo je bilo, naj pozvonim na zvonec brez imena. Znašel sem se v prvi etaži, pred šestimi zaprtimi vrati stanovanj. Povzpel sem se nadstropje više, ker je bilo običajno tako, da so naročniki stali pri vratih, da sem oddal pico in uredil račun. V drugi etaži so bila vsa vrata zaprta, le skozi ena od priprtih vrat je v teman hodnik zarezala svetloba iz predsobe. Vrata sem si ogledal. Bila so masivna, neprebojna, imela so varnostni zaklep, tako da jih nisem mogel odriniti. Od znotraj si jih lahko zaklenil tako, da se je vključil varnostni mehanizem z jeklenimi palicami, ki so popolnoma onemogočale hiter vstop. Še dobro pripravljen vlom bi trajal bistveno predolgo. Nobenega glasu ni bilo slišati. Nekdo od znotraj je vedel, da sem prišel, jasno je bilo, saj mi je odprl vhodna vrata, ni pa me hotel videti. Ali pa ni hotel, da bi ga videl jaz. To je bilo bolj verjetno. Na vratih ni bilo napisano, kdo stanuje v stanovanju za vrati. To je bilo vse.

Vedno me je čakal denar, dvajset evrov za najcenejšo pico. Po treh dostavah sem le doumel, da drobiža ni treba vračati, ker sem ob drugi dostavi dobil nastavljen bankovec za dvajset evrov in razliko od prejšnje dostave, se pravi šest evrov in pol, kar sem vrnil pri prvem naročilu. Pri peti dostavi me je zopet čakal bankovec za dvajset evrov in dvakratnik ostanka od prejšnjih dveh dostav. To pomeni trinajst evrov. Skupaj sem imel od petih dostav dvaintrideset evrov in pol napitnine. Kraljevsko. Vendar zaradi previdnosti nisem pristal, da bi navadna margerita stala dvajset evrov. Zato sem napitnino vedno pobral za nazaj. Potem sem pustil pred vrati šest evrov in pol in jih šele naslednjic vzel kot napitnino za prejšnjo dostavo. Igra z naročnikom ali naročnico je trajala pol leta. Morda nekaj več.

Nekega jesenskega četrta pa je bila igra prekinjena. Vrata naročnika, pomislil sem tudi, da je morda naročnica, so bila opazno bolj odprta, kar je pomenilo, da avtomatični zaklep, ki preprečuje vstop v stanovanje, ni aktiviran. To sem razumel kot povabilo v prostor. In ker sem moral pico dostaviti, sem vstopil v predsobo precej velikega stanovanja. Na velikost sem sklepal, ker je bila že predsoba velika in ker je bilo veliko vrat v druge prostore stanovanja.

»Kar naprej, kar naprej!« sem zaslišal moški glas iz ene od sob. Vstopil sem globlje v prostor. Zaslišal sem za svojim hrbtom, kako so se vhodna vrata zaprla in kako se je premaknil varnostni zaklep. Zvok ob zapiranju je dokazoval, da se je sprožil tridelni jekleni zaklep, ki je vrata povezal z okvirjem. Vedel sem, da sem v pasti.

»Kar naprej, kar pogumno naprej!« je v eni od sob vabil isti glas.

Takoj sem postal previden in nisem najprej vstopil v sobo, od koder sem slišal vabilo, pač pa sem namenoma odprl dvoje

napačnih vrat, ker mi je bilo jasno, da bo treba pobegniti. Obe sobi sta bili prazni, brez pohištva, obe sta imeli okni nekam na ulico in obe sta imeli kljuki s ključavnicama. To je pomenilo, da sta okni zaklenjeni in da bi moral prebiti dvojno ali trojno zastekljeno okno. Skorajda nemogoče, če nimaš ničesar v prostoru, s čimer bi udaril po steklu. Iz ene od sob je strahotno zasmrdelo. Soba je bila polna ostankov pice in embalaže. Pa vendar je zasmrdelo še bolj ogabno. Takoj sem se znašel v roju mesarskih muh. Prepoznal sem tudi ta smrad. Na hitro sem zaprl vrata te ogabne sobe.

»Kar k meni, kar k meni,« je vabil glas iz sobe, v katero nisem hotel vstopiti.

V njej so bili samo miza in dva stola, drugega v tistem trenutku nisem opazil. Miza je bila pogrnjena za dva.

»Daj, bova skupaj pokončala to tvojo dobroto. Postavi jo na sredo ... ne boj se, plačal jo bom. Še vedno sem jo,« je rekel grgrajoč glas, očitno zaradi prehlada ali zaradi dolgoletnega kajenja.

Za mizo je sedel moški, nekaj starejši od mene. Problem je bil v tem, da je bil njegov sedež obrnjen proti vratom, okno pa je bilo za njegovim hrbtom. Zato je lahko on videl moj obraz zelo natančno, jaz pa njegovega niti ne. Bil je nekoliko nerazločen. Pa vseeno še kar dobro viden. Takoj sem ugotovil, da ga ne poznam, da ga nisem še nikoli videl.

Na mizi sta bila dva desertna krožnika in dva papirnata servieta, nikjer pa jedilnega pribora.

»Kaj gledaš? Saj si lahko z rokami privoščiva pico, mar ne?« se je nasmehnil, ko sem dal pico na mizo.

Opazil je, da mi ni do hrane.

»No, sedi vendar, se bova lepo pogovarjala, pojedla pico, in to je vse. Saj veš, da je pri jedi nekoliko zoprno biti sam. Poznaš to, ne?« je bil prijazen.

Prijaznost mi je šla na živce.

Treba je bilo sestiti. Treba je bilo ugotoviti, za kaj gre. Izhod je bil trenutno onemogočen.

Odprl je kartonasto škatlo in si vzel enega od osmih kosov.

»Ali veš, da imate najboljše pice v Ljubljani?« je nadaljeval, ko sem sedel.

Nisem odgovoril. Takšna trditev ni bila primerna za vzdušje, ki je bilo zelo zoprno in napeto. Poleg tega pa, kot se že ve, naša picerija ni bila v Ljubljani.

»No, mirno vzemi, povabljen si k mizi, in vzemi ... No? Trenutno sva v stanovanju sama, to mi lahko verjameš. Vendar ne bova dolgo. Mogoče ne bova mogla pojediti pice do konca. Prišli bodo še trije, ki pa jim ne bo do pice ...« je nadaljeval.

»Tudi meni ni do hrane ...« sem le izdaval.

»No, si le spregovoril. To je dobro. Lepo se bova pomenila, potem pa boš odšel in se nikoli več vrnil. Razumeš?«

Samo pokimal sem, čeprav nisem razumel. Prišli naj bi trije, jaz pa naj bi odšel. Je bilo mišljeno, glede na smrad v sosednji sobi, za vedno?

Trenutek je od mene zahteval ponižnost, vsaj navidezno sodelovanje in seveda veliko previdnost. In, seveda, mrzlično iskanje izhoda. Ni ga bilo videti.

»Če dovoliš, nisem se predstavil. In to tudi nima smisla ...« se je nekoliko vzvišeno nasmehnil.

»Verjetno ti je zelo jasno, zakaj si tukaj in o čem se bova pogovarjala ... najprej samo midva, potem pa pridejo še drugi na vrsto, če bi nama ne uspelo priti do soglasja ...«

Vedel sem, že tisti trenutek, ko so se vrata avtomatično zaprla, je nastopil trenutek resnice. In vedel sem, da moram zmagati. Zmagati!

Sedel sem sključen in nemočen, to je bila prava, edina možna poza. Izražala je nemoč in strah in obup.

Moj problem je bil, da je čas tekel.

»Poglej,« je nadaljeval, »v kotih vsakega prostora so kame-re, ki naju snemajo. Slika in zvok se prenašata v stanovanje nad nama. Od tam lahko vsak trenutek pridejo pravi fantje in najin pogovor se bo sprevrigel iz navadnega klepeta v hudo zoprno situacijo zate. Ker vem, da veš, kaj je tisto, kar morava doreči, lepo vzemi kos pice in mi povej, kar imaš povedati, in vrata iz stanovanja se bodo čudežno odprla in boš svoboden in boš še naprej lahko igral vlogo nedolžnega picerista.«

Seveda sem vedel, kaj hoče. Ni bilo treba dodatno razlagati.

Vzel sem si kos pice in dvakrat ugriznil, potem pa se mi je zaletelo, nisem mogel več jesti. Prežvečeno pico sem izvrgel na krožnik pred sabo. Čeprav se je odvrnil od mene z gnusom, češ, kakšen pacek in slabič sem, ga je moj izbljuvek iz skrčenega želodca navdajal z zadovoljstvom, ker je bil prepričan, da je dosegel svoj namen, da me je neskončno strah, da sem zlomljen. Ni vedel, da sem se pripravljen tudi poscati v hlače, samo da bi ga prepričal, kako me je strah in groza. Pa se ni bilo treba ne uscati ne posrati! Zakaj bi pretiraval, če ni treba!

V trenutku, ko se je vzvišeno nasmehnil, sem planil nadenj. Napadel sem ga kar čez mizo, odgnal sem se od tal in ga zadel z robom krožnika naravnost v obraz. Čutil sem, kako mu je počil nosni pretin. Skupaj z njim sem padel na tla. K sreči sem ostal zgoraj. Čutil sem tudi, da ga je moralo naslonjalo stola, ki ni bilo ravno, precej poškodovati. Preden se je lahko začel braniti, sem bil že v tako imenovanem ful pozišnu. Sedel sem na njem, ga grabil za goltanec, on pa se je hotel z obema rokama rešiti iz mojega prijema in se z dvigovanjem bokov izviti iz podrejenega položaja. Uspelo bi mu, bil je močan in verjetno dobro treniran, če ne bi jaz z drugo roko z udarcem po robu mize razbil krožnika in mu kosa keramike, ki mi je ostal v roki, ne zaril v levo oko.

Z vso silo sem pritisnil, da sem slišal, kako je počilo nekaj zadaj za očesom, ki se je razlilo po moji roki. Roki, ki sta se branili mojega prijema z objemom mojega goltanca, sta takoj popustili in se samo za hip, instinktivno dvignili v obrambo oči. Zato je bil njegov boj izgubljen!

Zatulil je v grozi, v smrtni grozi zaradi bolečine, ki je morala biti neznanska. Vedel sem, da to ni dovolj, da boja še nisem dobil. Vedel sem, da so takšni ljudje zverine in da ranjeni postanejo še neskončno močnejši. Zato sem moral ostati odločen in fokusiran. Obrnil se je na bok, to mu je še uspelo. Pa ni mogel presoditi, da je to slabše zanj. Iz zlomljenega naslonjala stola sem potegnil eno od palic in jo z obema rokama z vso silo zapičil v njegov desni bok, med rebra, ker se je še vedno držal za glavo, da bi si obranil oči.

Kri niti ni brizgnila vame. Palico sem moral izvleči in ga obrniti k sebi, da sem ga lahko zadel v mehko trebušno votlino. Ni šlo drugače. Delo je treba opraviti. Pa še vedno ni bilo dovolj. Tulil je kakor zaklan prašič.

To je bil problem in problem so bile kamere, ki so nedvomno delovale. Vsak trenutek bi morali vdreti v stanovanje njegovi pajdaši, ki bi seveda z lahkoto obračunali z menoj.

Pravzaprav mi je šlo najbolj na živce njegovo tuljenje, ker se pač ni hotel umiriti. Zato sem zabadal vanj, da je bilo vse krvavo, tudi jaz sem bil ves posvinjan z njegovo krvjo, ki pa je vendarle tako hitro odtekala, da se je začel umirjati in ni imel več moči, da bi se branil in tulil še naprej.

Ko sem vstal, je bilo vsega konec. Na mizi je ostal razmetan del pice, ki mi je je bilo žal. Še nedotaknjen del sem si stlačil v usta.

Posel je bil končan. Vsaj en del. Manjši del. Moje igre nedolžnega in nevidnega malega človeka je bilo konec. Vedel

sem, da vedo zame, vedel sem, da se bo zgodilo, in zgodilo se je. Razkrinkali so me, odkrili so me, začel se je boj na življenje in smrt. Začel se je, tako sem mislil, nov beg na življenje in smrt. Do konca življenja in do konca te moje pripovedi.

Potem sem pomislil na telefon. Takoj sem ga izključil. Vedel sem, da me lahko izsledijo, če bi ostal vključen. To je bil pač majhen ukrep. Treba se je bilo pripraviti na prihod njegovih tovarišev. Pa mi ni bilo jasno, kako. Vhodna vrata v stanovanje so bila še vedno zaklenjena, varnostni zaklop je bil aktiviran. Če bi kdo hotel vstopiti, bi moral imeti ključ. To pa vendarle ni problem. Iz sobe, v kateri sem bil tako lepo pogoščen s pico, sem vzel stol in ga podstavil pod kljuko vhodnih vrat. Star in zelo preprost ukrep, ki vsaj za nekaj časa pomaga.

Ko sem se vrnil v sobo, sem se skoraj podelal od strahu. Moj gostitelj je stal ob mizi in me hotel napasti. Pa se je lepo sam od sebe zgrudil. No, sem pomislil, ta ima pa še precej moči in volje. Ampak čez sama dejstva, da imaš poškodovano očesno jamico, da je šlo do možganov, da si zaboden v rebra, da so, bi se reklo, pljuča fuč, in da si večkrat zaboden v trebuh in da nedvomno tudi notranje krvaviš, ne, čez to pa res ne moreš. Torej moraš crkniti, se sesesti in končati svojo duhovno prisotnost na tem svetu. Tako se je tudi zgodilo.

Panično sem pregledal še ostale prostore. Nikjer nič. V kuhinji so bili vsi predali prazni, hladilnik prazen. Jasno je bilo, da tukaj ni stanoval nihče. Edini kosi pohištva so bili tista miza in dva stola.

Ob pregledovanju stanovanja, bilo je štirisobno, sem ves čas pogledoval proti vratom, ali se kljuka premika ali ne. Vedno bolj se mi je zdelo, nisem pa mogel biti prepričan, da kakšne posebne enote oziroma pomoči ne bo. Vedno pa je obstajala možnost, da se bo zgodilo.

Vrnil sem se v sobo, kjer sem okusil zadnjo pico v življenju, in se posvetil kamerama pod stropom. Nista imeli napeljave, lahko pa da sta sliko prenašali po brezžični povezavi. Takoj sem ju onesposobil, strgal iz zidu in uničil. Če me že nadzirajo in vedo, kaj se je zgodilo, se morajo zadovoljiti samo s slutnjami.

Naslednji problem, ki sem ga imel: kako ves krvav iz stanovanja, če mi že uspe priti na plano. Ker ni bilo omar, ni bilo oblek. V kopalnici pa je bilo kar v redu. Tekla je topla voda. To bi zadostovalo, če bi imel dovolj časa. In kakor se je zdelo, se je čas raztegoval, ne da bi kdo poskušal vstopiti v stanovanje. Torej je moj gostoljubni naročnik vseeno lagal in grozil brez potrebe.

Njegova varnost, ker se je pač zmotil, da ima v rokah dovoljeno pozicijo, je bila zagotovljena z varnostno ključavnico na vhodnih vratih. Očitno je bila nastavljena na določen čas, ko se bo lahko odprla, če nimaš druge možnosti. Ali pa se ne bo odprla nikoli, če ne veš, kako. Vsekakor nisem mogel iz stanovanja skozi glavna vrata. Če pa bi že prišel, bi se moral do teme skrivati kje na terasi ali v kleti. Ves krvav pač nisem mogel nikamor.

Nikakor nisem mogel biti prepričan, da nikogar ne bo. Stalno sem bil na preži, če se kaj premakne pri vhodnih vratih. Poleg tega o smrti svojega gostitelja še nisem bil popolnoma prepričan. Ugotovil pa sem, da je v celem stanovanju mogoče odpreti samo okno v sobi, kjer se je vse odigralo. Gledalo je na dvorišče, kar je bilo delno zadovoljivo. Drugo nadstropje je bilo pač precej visoko, doskočiti se ne bi dalo. Po pregledu zunanjsčine pa sem ugotovil, da bi z nekaj truda lahko prečil dve okenski polici in se oprijel strelovoda. Samo treba je bilo počakati na noč. Do tedaj pa sem bil ujet v pasti.

V noči s četrta na petek sem bil rešen pasti na Vodovodni. Bil sem sveže oprhan v mokrih oblačilih. Pot na prostost niti ni bila tako težka. Vsaj tokrat ne. Pa nikoli poslej.

Nekaj majhnih, nujnih pojasnil

Svoboda, ki sem jo poznal, preden so me odkrili, ni več obstajala. Ostajal sem živ, ker niso bili povsem gotovi, no, prepričani, kdo sem in ali sem pravi. In, seveda, kje je tisto, ono, tisto temno in nedosegljivo.

Uspeli so v drugem poskusu. Vsaj delno. No, ono, tisto, to temno, zaradi česar so me iskali tako eni kakor drugi, pa tudi tretji, je bilo na varnem. Samo jaz ne. Ker do svoje ukradene lastnine, kako neumno, oni so kradli in obtoževali mene, da sem tat njihove lastnine, niso mogli, so me hoteli odstraniti. In skoraj gotovo so imeli nekje skrite posnetke dogodkov z Vodovodne. Tako naiven, da tega ne bi predvideval, ne bi smel biti.

Če sem prej vedel, da nekdo ve, kakšna je bila moja vloga kmalu po prelomnih trenutkih za našo državo, ko so nas osvobajali od zločinske enopartijske države, ko smo se borili za demokracijo in za oblast in za polne nakupovalne vozičke v nakupovalnih centrih, potem sem od prometne nesreče naprej vedel, da ta vsevedni, ta nekdo, počne vse, da bi se me znebil in si prisvojil nekaj papirjev zanj neskončne vrednosti in da se bori, seveda, za še več oblasti. Za totalno oblast nad nami vsemi, za oblast do skrajnih meja. Zato sem upravičeno prepričan, da bi moral pred seboj ali pa na hrbtu nositi transparent z znanim vprašanjem mnogih po vsaki revoluciji ali političnem prevratu: »Tovariši, ali smo se za to borili?!«

Vztrajal je, vztraja in bo vztrajal do poslednjega diha: oblast je moja, oblast sem jaz.

Naj bo vsem jasno, da jaz sam nisem nič naredil, niti kamenčka nisem premaknil, da bi se znebili starega partijskega sistema, da bi postali svobodni, da bi sami odločali o sebi. To je bilo meni španska vas, pa tudi takrat bi kakor danes rekel: »Jebe se mi!«

Vedel sem, da je bila moja nesreča, ko me je brutalno in brez zaviranja zbil avto na Celovški, prej atentat name kot karkoli drugega. Zbili so me namenoma. Kdo? Nikar ne sprašujte, berite naprej!

Prometna nesreča, ta preprosti in vsakdanji dogodek na cesti, je razvozlala veliko reči: najprej sem prišel pod splošni pregled policije, potem pa pod natančnejšega. Tudi oni so imeli podatke in sledove z Vodovodne. Tisto »moje« truplo je samo priplavalo do preiskovalcev, in potem ni bilo nič lažjega. Seveda bi ne bili pozorni, če ne bi bil zaradi svojega žalostnega življenja od zgodnjih začetkov v kar nekaj evidencah. Sledovi na truplu so bili moji, čigavi pa.

In so me seveda imeli. Prej so me iskali in lovili, zdaj pa sem negiben obležal na cesti. Kako priročno.

»Hop,« je rekel policaj, »pa te imam! Jaz ti pokažem, kaj je butalski policaj, da mu boš uhajal!« in me je prijel za rokav, bi se smejalo ljudstvo butalsko. Meni pa bi morale teči solze. Zaslisevali so in hodili okoli vrele kaše, nihče pa ni vprašal, kje je nekaj, kar bi moralo biti drugje, in ne pri meni. Kaj veliko se s tem, kdo me je, niso ukvarjali. Morda pa so vedeli, pa so ga pustili na miru. Niso se zapodili za njim in se borili za mojo pravico do resnice. Ne, to pa ne. Nikoli prej in nikoli poslej. To moram storiti sam.

Kmalu sem se naveličal bolnišničnega nakladanja, sit sem bil hipohondrov, pripovedovalcev o boleznih in zdravnikih, o

krivičnosti zdravstvenega sistema, kako zdravniki nič ne vedo, kako je vse zanič. Sit sem bil lažnega optimizma ljudi s pokvarjenimi hrbtenicami, odrezanimi nogami in rokami, znakaženih ksihtov, sit sem bil obiskov v naši sobi. Prihajali so sorodniki, stare mame, žene, otroci, sodelavci. Prosil sem, oddajte me na Povšetovi v Ljubljani, samo v bolnico nikoli več! Pa so me oddali, v bolnico pa tudi še poslali. Nekaj pozneje.

Tako približno je bilo prvič, pa sem se nekako pobral. Ko so me zbili drugič, so me razbili, stolkli do amena, kot se reče, da se nikoli več nisem pobral. Umril bom, crknil bom, preminul bom, izginil bom kot popoln invalid. Neka kepa mesa, ki niti ni mogla več sama pisati, ki je slabo slišala. Teklo je od nje itd. Ampak šele po dolgem času, v nadaljevanju, pozneje več o tem.

Pa tudi, naj opomnim, dobil sem jih tudi po glavi, tako da so moje misli pogosto nejasne, spomin je skopnel kot lanski sneg, nič ni več zanesljivega, razen tega, seveda, da sem kripelj. Takrat, zdavnaj nazaj, ko se je začel moj beg, po prometni nesreči, je k meni prihajala Čaba. Pričakovala je, vem, da se bova poročila, preden me odpeljejo na prestajanje kazni. No, ni bilo nič. Zdaj je ni več, pa tudi poročiti bi se ne hotela. Ona je imela rada močne in zdrave, trde in prave. Bednik, kot sem zdaj, bi se ji zagotovo samo gnusil.

Je, kar je. Blizu zaključka sem. Bolje bi bilo, mogoče pa ceneje, če me ne bi bili poslali v zapor. Imel bi neko socialno podporo in žensko, bi se že našla kakšna, in bi živel vsaj približno samostojno. Tako pa so v celoti, ta ljuba država, prevzeli odgovornost zame po drugem srečanju z njenimi hlapci, uslužbenci, ki so temeljito opravili samo tisti del posla, da so me pohabili, kaznovali moje telo, cilja, ki so si ga zastavili, pa niso dosegali. Eno samo maščevanje jih je bilo – poslali so me za najmanj dvajset let sedečega v vozičku sedet v zapor. Kako humano in razumevajoče – kar sedečega sedet!

No, ko te zaprejo, se prostor res skrči, čas pa se na videz podaljša. Ti pa ostajaš isti. Zavest se ti le počasi širi do robov nekdanjega sveta, ki si ga poznal, preden si bil nekaj mesecev v umetni komi. Nov svet, po drugem posegu države v mojo zasebnost, ko so me pretolkli do amena, kot sem povedal, se je začel graditi najprej z fizioterapevtko, ki me je razgibavala, s sestro, ki me je hranila, in z glasovi, ki so me obkrožali. Ko so me zbudili iz umetne kome, naj bi bil zdrav. Kako optimistično. Zdrav sem bil. Vse je delovalo, samo hoditi nisem mogel, glave nisem več premikal, oči sem itd. Kot bo rečeno v nadaljevanju, nekje pri koncu.

Nikoli nisem trdil, da nisem kriv, nikoli nisem priznal, da sem kriv. Nisem bežal, samo skrival sem se. Lahko bi si zrecital tisto znano in jo prevzel celo kot moto cele moje pripovedi: »Kar je, beži; al' beg ni Bog? ki vodi vekomaj v ne-bo, kar je, kar b'lo je in kar bo.«

Ko te zaprejo, ko te pretolčejo, ko ti sodijo, ko te zaslišujejo, ko si njihov, ko si na begu, ko sem pa tja koga prikrajšal za življenje, je vse, kar se dogaja, nekaj vsakdanjega, ker je vsak dan lep, ker je vsak dan vsakdanji. Kakšen pa naj bo dan, če ne vsakdanji? Vsakdanje je, da te najdejo, da te zaprejo, ti vzamejo prostost in te obtožijo za vse, kar je možno, za vse, kar si storil in česar nisi. Imajo te radi, ker si simbol njihovega uspeha. In zaničujejo te, ker si njihova žrtev. Seveda mislim na policaje in tožilstvo in na sodstvo in na rumeni tisk in na časopis Delo. Jasnó, treba je dodati še RTV SLO. Za vse si predmet in objekt služenja denarja in državi. Si objekt njihovega zadovoljstva, prepričanja, da je svet zaradi njihovega delovanja lepši in boljši, pa še sami imajo veliko od tega. Blatijo te in se norčujejo iz tebe.

Moram jim odpustiti. Našli so me, obsodili so me in bilo je pošteno. Prav moja žrtev je bila zame brezimna, saj je prej nisem

poznal. Nepomembno je bilo. Ne samo meni, tudi mnogim drugim je bilo jasno, da žrtev krvavega zločina na Vodovodni ni bila samo družinski oče, pravi blagi človekoljub, bi se dalo trditi, za javnost in uradno je bil za časa življenja referent na upravni enoti občine. Za uradnike, svoje najbližje in najdražje in za medije, ni bil samo odličen športnik, tako rekoč šampion, bil je res pomemben in koristen in brezmadežen ud ljubljanske športne skupnosti. Nekateri, a ne mnogi, pa so vedeli, da je bil podanik in adept, pristaš in vojščak neke nevidne vojske, armade, del pokornega orodja vzporedne države. Bi rekel. No, tako nekako. Ne ravno v celoti. Pa vendar. Znebil sem se ga nekako nehote. Pa je bil del sistema, del organizacije, del temnega sveta demokracije.

Torej: berite dalje.

Kdo si, kje si, moj Enorokec

V stanju, v kakršnem sem, si upam povedati vse. Odrešen sem strahu. Zato lahko zdaj povem vse, kar zatrdno vem in kar predvidevam z gotovostjo, ki temelji na vseh realnih dejstvih, ki jih poznam, in na vzročnosti vsega, kar vem. Ni moglo biti drugače. Zato se moje pričevanje lahko vzame za suho zlato. Končno pa je o vsem poročalo Delo. Potem že mora tako biti, kajne?

Vem, da imajo mene ne samo v kazenskih evidencah, v evidenci neprijavljenih lastnikov orožja, v sistemu Ministrstva za notranje zadeve in Ministrstva za pravosodje, v zdravstvenem sistemu, v bančnem sistemu, v seznamih lastnikov motornih vozil in šoferskih izpitov itd. Povsod nas imajo vse.

Imel sem prav: maščevanje boga, samo Enorokega boga pač, tistega nekoga, ali pa samo njegovih podrejenih, ker sem jih tako dolgo vlekel za nos in se jim izogibal, je bilo načrtovano. Tukaj in zdaj, v Zavodu za prestajanje kazni zapora, torej v arestu, se bo izvršilo. Prepričan sem, da me je razkrinkal prav on, Enorokec, Enoroki bog, ki ima dostop do vseh evidenc.

Poznala sva se. Moja prednost je v tem, da sem ga prepoznal, on pa je mahal po zraku z umetno roko, dirigiral in ukazoval, samo namignil je in nakazal, in bilo je izvršeno. Zakaj? Bog si ga vedi. Mogoče zaradi opreznih, prestrašenih in preračunljivih riti mojih sonarodnjakov. Skoraj zagotovo samo zato.

Ker sem se znašel v skupni sobi s še nekaterimi meni sorodnimi osebkami, sem prepoznal njegovo mogočno, težko, za vse v naši domovini prepoznavno, torej demiurgovo hendikepirano plastično ali leseno, nikakor kibernetično, umetno, nerodno roko. Kdo mu je odsekal ali odrezal ravno desnico, res nihče ni vedel. Lahko da je bil nekoč mizar, lahko mesar, lahko tat, malo pretirano kaznovan, samo če je ukradel štruco kruha za lačne otroke, sicer pa ne. Dlan in prste, prevlečene s skajem antracitne barve, so pač izdelali v Zavodu za rehabilitacijo, v Soči, kjer dobiš vse, tudi umetno koleno, mogoče tudi dildo, umeten penis ali kurac, kaj pa vem, za preveriti je.

Srečal sem ga, slišal sem njegov glas. On nas je spravil skupaj. To sem vedel samo jaz, oni niso slutili ničesar. No, skoraj zagotovo je vse vedel načrtovalec naše usode, vsega tega sranja, ki se je odvijalo in dokončalo v tem zavodu, Aldo Smrekar, Krznar. Vedel sem, da me je razkrinkal. On je bil udarna macola uradnih in neuradnih centrov moči. On je bil naš eksekutor.

Postali so, vsi v učilnici ali sobi, trop podgan, glodavcev, ki bodo, ko ne bo nobenega drugega izhoda, začeli gristi drug drugega. Ko bo zmanjkalo vsega družbenega dreka, v katerem se prehranjujejo in razmnožujejo, ko bo zaprtost v sistem tako obremenjujoča, da nihče ne bo mogel ven, se bo začelo. Na začetku so dobrovoljne, so site, drek imajo na svojih dolgih mustačah, smrčki so sveži in nežni, koža se blešči, lahko bi bila ustrojena kot lep krznen plašč, svetleč se in razkošen, srečne so. Potem, na zaključku, bo seveda vse krvavo, kožuški bodo uničeni, cviljenje pa polno strahu in groze. Tudi tako je lahko v naši popolni domovini.

Oni, moji sotrpini, niso vedeli, da so bili in da bodo orodje v rokah nekoga v teh sistemih še nevidnega, nekoga povsod prisotnega, saj, Enorokega boga. To je vedel samo Aldo. Ker

niso brali Dela. Zato niso mogli gledati na svet kot na hipotetično možnost, ampak samo kot na splošni politični in moralni svinjak vseh ljudi tukaj, doma, na Slovenskem. Preveč so bili neposredni in mogoče zato srečni pri nas doma, ponavljam, na Slovenskem. Nič drugega niso bili kot po lastni naravi in usodi zločinsko orodje Enorokca, ki nas je z Aldovo pomočjo na koncu zbral v skupino, ki me mora premagati, ki mora od mene dobiti tisto, kar je bilo nekoč njegovo, zdaj pa sem bil lastnik jaz, edini lastnik in edini skrbnik. Če je do tedaj samo sumil, bo na koncu prepričan, da sem bil jaz tisti. Seveda.

Ne hvalisam se in ne lažem. Imel sem ga v pesti skoraj tri desetletja, poigral sem se z njim. Ni me poznal, pa je moral misliti name, ni vedel niti mojega imena, on ni poznal moje podobe. On pa je bil zame na čistini. Bili so ga polni mediji, ki so prikrivali njegovo hibo, da so ga slikali vedno samo kot pravi doprsni kip, pravo busto, se reče. Povsod je bil prikazan popačen. Ampak saj za to pri medijih in javnem mnenju gre, mar ne? Zato je bil strah pred njim na eni strani uničujoč, na drugi pa sta beg pred njim in igra z njim počasi postajala smisel mojega življenja. Bežal sem pred njim in njegovimi rablji, ki so bili vsi nenadoma z menoj v tej sobi, v dnevnem prostoru, reklo se je tudi učilnici, trakta C Zavoda za preustojanje kazni zapora. Bolj ko sem se jih bal, bolj so se mi zdeli smešni, bedni, nemočni. Tako sem se branil. S posmehom in smehom, z vzvišenostjo.

Naša skupna usoda ni bila samo sobivanje tukaj in zdaj, pač pa predvsem zunaj. Usmerjevalec naših usod je bil ta mogočni naročnik njihovega lova name in njegovo »lastnino«. Lopovi in tatovi so vedno prepričani, da je vse, kar odvzamejo, ukradejo, po nekem naravnem pravu šibkih žrtev posledj njihova last.

Vedno, ko je bilo hudo, sem se skrčil. Zato sem postal pajek, ki lebdi tam nekje in je tiho in se ne premika. Nanj ne morejo

pomisлити, ker ga ne morejo zaznati. Če me ne pomislijo in ne zaznajo, živijo v zmoti in niso uspešni. Ostali bodo še naprej naivni in neuspešni. Niti tega niso mogli izvedeti, da sem navaden, vsakodnevni picerist. Človek, ki razvaža in občasno tudi peče pice.

Niso zaznali skrivnih niti, tankih kakor pajkova mreža, ki so nas povezovale, niti skupne usode. Poleg tistega nekoga, Enorokega boga, ki je bil mogočen, vsem pač neviden, pa vendar od mnogih oboževan, pri mnogih osovražen, ker je imel strašansko moč. Zase si želim, zato tudi pišem vse to, da se ve vse, ker sem bil jaz, pajek kreator, pajek lovec in begunec, pajek skrivač, ki bi lahko vsak trenutek pičil ali ugriznil tistega oboževanega Enorokca. Zavedal se je, da se skrivam v meandrih njegovih možganov in da ne bo imel miru na tem svetu, dokler me ne uniči. Oh, kako sva si podobna, bi lahko zapela.

Skoraj do konca pripovedi, zapisane za vedno, se ga nisem mogel znebiti, ker je kot pohabljen bog, kot nekdo živ v sobi zrcal, kjer vse zrcali vse. Jaz sem tam in ga vidim. On me ne more zaznati. Seveda ne. Strah ga je lastnih podob, ki jih vidi od vseh časov svojega vzpona in oblastniškega vladanja, prikazujejo nemočnega človečka, ki se boji lastnih podob v očeh drugih, ki se bojuje z njimi – boji se pomilovanja, posmeha, zaničevanja, resnic drugih ljudi. Boji se razgaljenja njegove hibe, lesene roke, s katero ga ne more niti izvleči, s katero se ne more niti samozadovoljevati. Ljube so mu samo tiste lastne podobe, ki vzbujajo strah. Napihuje in grbanči se sam pred seboj in pred vsemi drugimi, da bi vzbujal občudovanje in strah, je pav in kuščar, posebna politična in osebnostna dvoživka, ki išče zrcala, ki bi povečala njega samega, ki bi odrazila njegov ego kot obstoj neumrljivega in večnega gospodarja, mogočneža, ki vzbuja spoštovanje vseh ostalih v sobi zrcal. Tako zrcali svojo opustelo in

prestrašeno dušo, da je vedno grozljivejši, boji se sebe in vseh drugih in s tem postaja res ogaben, res nesprejemljiv.

Še močnejši od predstav in strahu so zvočni vsiljivci, ki jih tudi ne pozna. Ne vem, kdaj in kje jih je srečal. Stalno mu šumijo v ušesih in mu dopovedujejo, da mora ukrepati, da mora delovati, da se vsi norčujejo iz njega, da so ponižni in hinavski, da mu grozijo s porazom in zaporom. Sliši jih podnevi in ponoči, na sestankih, sliši jih, ko se rekreira, ko je na tiskovnih konferencah. Zato govori malo in udarno, ker se bojuje z njimi in novinarji naenkrat. To so skupni zli glasovi njegove duše v vsem njegovem življenju. V ušesno školjko mu lezejo tudi moji bratje pajki. Sramoti se s svojo desnico, ker jih ne more zatreti, ne more si povrtati po ušesu, da bi jih pregnal in premagal. Nandomestna desnica je res problem.

Kaj sem mogel proti tej veličini, tej zlobi, tej vseobsežnosti? Usoda mi je določila sovražnika, ki ni nikoli zatisknil očesa, ki je vedno prisluškoval v resničnost, ki je dvomil, kaj pa, če ni prava, kaj pa, če so celo njegovi prijatelji, njegova vojska, v resnici preoblečeni sovražniki? Tako nekako je bilo. In nikoli se ni spremenilo. Ušel sem mu, izmuznil sem se njemu in njegovim podrepnikom.

V tem svojem položaju bo vztrajal do smrti, zle podobe in zli glasovi ga ne bodo nikoli zapustili, nikoli jih ne bo premagal: »Bojte se me, da ne boste nikoli mogli videti in vedeti, da se jaz še bolj bojim vas. Neskončno me je strah, zato vas moram kaznovati, da vas bo še bolj groza in strah.«

Do tega trenutka od vseh petih, ki so bili še predvideni za sodelovanje v tem projektu, v zavodu nikjer nisem srečal nikogar. Niti nisem vedel, da so v zavodu. Če bi bil vedel, bi se ne počutil več kakor v varnem zavetišču, kakor doma. Imel sem jih blizu štirideset, in glede na to, da sem fasal dvajset let,

odsedeti bi jih moral pa zagotovo sedemnajst, osemnajst, bi bil zrel za upokojitev, ko bi bil zunaj. Če bi se to zgodilo, bi postal prejemnik socialne podpore države. Te moje države, ki mi je dajala hrano in prenočišče in določala družbo! Kako neumno!

Imeli smo veliko skupnega tam zunaj, tukaj pa itak vse, kar je obstajalo – predvsem to, da nismo bili svobodni, da smo imeli skupna stranišča, kopalnice, vsi smo jedli enako hrano, imeli smo skupne pse čuvaje, iste tesnobe in tako skupno usodo.

Izbira in zbiranje prve bande

Vnaprej moram razložiti, da se zapis dogajanja začne v času mojega zadnjega prestajanja kazni zapora, vsebuje opise preteklega življenja vseh nas, ki smo del teh zgodb, da gre za naš skupni konec. Ko se zgodbe začenjajo, nisem hrom, nisem invalid, sem samo povprečen moški, zdrav in mobilan. Če sem se hotel preživljati kot dostavljavec pic, sem moral imeti vse ude zdrave, pa tudi glavo na pravem mestu.

Šele v arestu sem dokončno postajal koristen član družbe. Če dostavljaš pice, si pač samo mušica enodnevnica, nič in nihče. Ni se naključilo, nujno je bilo, da sem končal za zelo dolgo, nisem pa vedel, da skoraj za vse življenje, v Zavodu za prestajanje kazni zapora. Ko je bilo jasno, da se bom postaral v zaporu, so me selili po vsej Sloveniji, na koncu pa so me pustili na miru. In izkazal sem se: redno sem končal šolo, delal sem v delavnici in postal vzoren. Vsaj tako so sklepali. Vedel sem, da bom vse svoje nadaljnje življenje preživel v vozičku, ne samo v arestu. Voziček je bil moj pravi arest. Vedel sem, da se iz njega ne bom nikoli izkopal. Za vedno je prilepljen na mojo rit ali moja rit nanj. Z vsem železjem in umetnim skajem in z vso mehaniko je postal del mojega telesa.

Arest je šola življenja, kot je ugotovil in zapisal v nekem romanu znan slovenski pisatelj, ki je bil kakor jaz tudi v arestu. Samo on je hotel ubiti neko večno živo ideologijo, ki jo je ljubil,

jaz pa sem imel raje mrtve ljudi. Tega ne bom ponavljal pogosto. Naj se pa ve. Arest je posebna šola, šola s prilagojenim programom. Ampak tudi šola, ki jo vodi država z idejo, da je treba, kot rečeno, ljudi vzgajati in izobraževati. Pri nas je bilo celo tako, da smo imeli skoraj vrtec. Množica čustvenih zavržencev, nedonošenčkov, obtesanih, nikoli razvitih, zaostalih v čustvenem razvoju je cvetni izbor iz prebivalstva v vsaki državi, tako da gre po svoje tudi za vrtec, kajne? No, naši nič kaj dosti boljši pazniki, spadajo zraven. Za vse velja: »Naša četica koraka strumno in veselo, drug za drugim v ravni vrsti zdaj gremo na delo. Jurčku bomo pomagali hišico zgraditi, da bo mogel svoje zajčke pred lisičko skriti. Žiga žaga poje žaga, rom, pom, pom kladivo, mi pa vsi najboljše volje delamo marljivo.« Drug za drugim, kakor v ravni vrsti, zdaj korakamo, da bomo žiga žaga hišico zgradili.

To je glavni smisel aresta. Prevzgoja, pozitivno razmišljanje, gradnja novega sveta, skupina kot osnova, nekakšen kibuc – to je arest. Zato se nikaar ne čudite: v arestih so že zdavnaj imeli učilnice. Enako kakor v vojašnicah in župniščih. Ljudi je treba vzgajati, izobraževati in predrugáčiti, treba je delati z njimi, treba jih je nabiti na kopito enakosti, jih potolči in obrezati, pa mogoče tudi tam spodaj, je del preobrazbe v človeka z veliko začetnico. Da so dosegali cilje z nami vsemi, so nam nekoč zapirali meje. Tako je to.

Učilnica pri nas je bila v sklopu trakta, skupnega vozlišča vseh poti, prav tako knjižnica. Prostor skupnega dostopa, nekakšna svobodna cona za vse normalne, običajne – znotraj meril sistema, seveda. Ob sobotah in nedeljah se je spremenila v sprejemnico. Kakor vse na tem svetu je imela tudi svoje ozadje, ki je običajnim obiskovalcem zapora in tudi nam, prebivalcem, pa seveda ne vsem, ostalo skrito. Jasno mi je bilo, da v zaporu ne more biti prostora brez nadzora, ne v objektu ne v telesu in

ne v duši. Operativno so torej vse prostore objekta, hiše, zgolj hiše, kot se reče, pokrivali s kamerami in dodatnimi nadzornimi sobami in hodniki, ki so bili načrtovani in so jih uporabljali samo pazniki. No, pa kamere in snemanja itd. Saj ni treba vsega do konca opisati. Saj se ve. In ve se tudi, da je najboljši pregled zagotavljala naravna sila – pazniki oziroma pravosodni policisti. Naši sojetniki, če povemo po pravici, kaj so.

Pred opisom dogodkov se moram našemu Zavodu za pre-stajanje kazni zapora zahvaliti med vsem ostalim tudi za to, da sem končal srednjo šolo, da sem postal pismen. Svojega odraslega življenja namreč nisem začel prav obetavno. Poklicne strojne šole nisem končal. Ni bilo pretežko, bilo je prelahko. Ni bilo zanimivo. Vse sem znal vnaprej. Vso mehaniko in materiale, vso preprosto fiziko, elektriko, kemične spojine, lake itd., vse, česar nisem za normalno življenje nikoli potreboval.

Odkar sem bil v zavodu, sem se vedel skrajno kulturno, umirjeno. Ni mi bilo težko, ker sem tak tudi v resnici bil. Miren in kulturn. Vedel sem, da se ne smem zaplesti v nobeno igrico znotraj zavoda, da moram ostati čist, se pravi brez substanc in sumljivega vedenja, in da obstaja tam nekaj pred koncem, lahko že po dveh tretjinah, izhod. Ampak do tedaj je bilo še daleč. Pa tudi: motil sem se. Moja drža je bila, kakor vedno, ne glede na okoliščine, lahko rečem, aristokratska. To se vidi tudi iz moje biografije, tako rekoč mojega sloga in odnosa do sveta. O tem nisem nikoli dvomil.

Rečeno je bilo, da se bomo zaporniki dobivali in da bomo vsak zase zaradi znanja in izkušenj, ki jih bomo pridobili na imenovanih vajah, delavnicah, vorkšopih, ali kako že, znali bolje poskrbeti sami zase. No, to sem jaz itak znal, pa tega nisem rekel.

Po štirinajstih dneh, odkar sem vedel, da bo nekakšen eksperiment, se ni še nič premaknilo. Nobenega sestanka, ničesar.

Verjetno so nas osamili tudi zato, da si ne bi preveč zaupali med seboj, da ne bi ustvarili kakšne neljube povezave. V osnovi so se nas vedno bali veliko bolj kot mi njih.

Ker sem bil na vozičku, me je v učilnico pririnil moj služabnik, moj cimer. Ne bi bilo treba. Imel sem še močne roke in dobro orientacijo. Vedel sem, da me opazuje, da me pozorno spremlja. Dela se mojega vajenca, učenca. Sprašuje in se pretvarja, da se izobražuje, da postaja boljši človek, ker naj bi bil jaz njegov učitelj. Ne more si misliti, da ga natančno vidim, kako igra, kako ni iskren, kako se pretvarja. Vsak trenutek mi je to jasno, da ni nič prida, da je brez ponosa, brez minimalne poštenosti. Ampak takšnih je kar nekaj. Tukaj med nami, seveda.

Vsilili so mi ga. Sicer sem bil vajen vseh opravil, ki so nujna za osebno higieno. Sam sem se presedel z vozička na školjko, sam premaknil pod prho, sam spravil v posteljo, sam lahko zapeljal v jedilnico in v knjižnico. Zakaj naj bi ga potreboval? K sreči ga je vleklo v družbo. Hodil je v skupne prostore gledat televizijo, tudi na šport in v fitnes. Zvečer, in sicer ko smo morali biti v svojih prostorih, pa se je prilizoval, češ da me ljubi, se ponujal za ugodnika. Bil je ta nastavljač, ritodajec, kined, pasivni buzerant. Ampak o življenjskih stilih, ki se porodijo v tej pomožni šoli življenja, res ne bom razpravljal in poročal. Samo na kratko in jasno: govoril je, da je zaljubljen vame. Bedak. Ogaben je bil. Če bi postal čez noč preveč vsiljiv in sluzast, bi ga lahko zadavil. Kakor otep slame, včasih se je tako reklo, bi ga najprej zgrabil za grlo, potem pa bi ga z lahkoto pokončal in vrgel na tla, prasca neumnega. Zato sem že takrat vedel, da bom kot edino ugodnost zase, ki jo hočem doseči, ker bom sodeloval v projektu, zahteval, naj ga odstranijo. Nič posebnega ni zagrešil. Prav nič. V arestu je bival kakor v nekakšnem hotelu. Zunaj tega sveta ni mogel preživeti.

Ko so vstopali, podrsavali v natikačih, malomarno in na videz brezbrizno, sem jih prepoznaval drugega za drugim. Bedni so bili v zavodskih natikačih, v šlapah, nihče jim ni privoščil čevljev, v katerih bi se mogoče lahko vsaj korakalo, vsaj plesalo ali dostojno hodilo. Tako pa so šlapali kakor pravi raztrganci. To je bil del poniževanja nas moških. Biti v natikačih kakor gospodinje. Babe.

Sam sem bil na boljšem. Imel sem sicer natakknjene te zanične plastične natikače, pa tudi nogavice sem imel, vendar sem imel zaradi stalnega občutka mraza noge povite v odejo, šlape pa skrite. Oni te sreče niso imeli.

Od strahu sem se začel potiti. Kot poseben vonj zapeljevanja bi moj smrad zaznal moj cimer, ki pa se je moral odstraniti. Kot rečeno, spada v drugo ligo, nekam na rob arestantske aristokracije.

Počasi so prihajali vsak v spremstvu svojega angela varuha. Za menoj je prvi prišel Klepač Boris, imenovan Klapka, potem takoj Kožar, za njim Ministrant, potem Filip Lepi, potem Pojbič, ki so ga vsi imenovali Planka. Sključen sem spremljal jagodni nabor kriminalčkov izmed sedemstotih ali osemstotih iz našega skupnega doma in se spraševal, kdo je izbral mojo četico. Če sem prav razumel trenutek, je bilo jasno, da sem vse poznal. In vedel sem, da vsi vedo zame, pa me ne poznajo. Ali pa se motim? Nekateri bi skoraj morali vedeti, kdo sem, kje smo že imeli stične točke, kje nas je usoda tako zbližala, da nas je zaznamovala za vedno.

No, o tem bo pravzaprav govora tukaj v tem tekstu. Vsi so bili tukaj. Naključja ni moglo biti in ga ni bilo. Skupaj nas je spravila skrivna oblast, kot že rečeno, Enoroki bog. Bil je regulator in akter, mojster marionetnega teatra, upravljavec tako imenovanih tehtnic ali vag, ki jih uporabljajo lutkarji, da